

Dames en heren,

Een bekende, oeroude techniek om iets te onthouden is die van het 'geheugenpaleis'. Je stelt je een groot bouwwerk voor met diverse kamers en buitenruimtes. En je verbindt elk van die ruimtes met een herinnering. Van de oudheid tot aan de middeleeuwen konden mensen zo hele redevoeringen of gedichten uit hun hoofd leren. Het langslopen van die kamers hield de herinnering levend.

Het Binnenhof en de gebouwen en ruimtes er omheen vormen, voor de Tweede Wereldoorlog, zo'n geheugenpaleis.

Een donker paleis, met af en toe een streep licht: als een knijpkat in de nacht. Op deze vierde mei neem ik u mee op een virtuele wandeling door dat paleis. En straks, na de kranslegging, maken we de wandeling deels in het echt.

We beginnen bij onze prachtige, oude bibliotheek: daar liggen planken vol met 'handelingen': de verslagen van honderd jaar levendig politiek debat in het parlement.

Eén plank is leeg: die van de jaren '40-'45. Toen de Duitse bezettingsmacht het parlement ontbond. Het debat verstomde.

En de stem van het volk tot zwijgen werd gebracht.

Dat noemen we het 'gat' in de handelingen.

We lopen van de bibliotheek naar de Ridderzaal, waar de SS'er Seyss-Inquart, Rijkscommissaris van het burgerlijk bestuur, in mei 1940 zijn inaugurale rede hield. Het was niet alleen het formele begin van een vijandige regering. Het legitimeerde ook het voornemen om groepen mensen die buiten het rassenideaal van de nazi's vielen, uit de samenleving te laten verdwijnen. Joden, maar ook Roma, Sinti, Homo's, Jehova getuigen, gehandicapten.

Waarmee belangrijke waarden van onze democratie - zoals respect voor anderen, de bescherming van minderheden, verdraagzaamheid - voor het oog der natie werd vermorzeld.

We steken over naar Binnenhof 7, waar zich de Sicherheitsdienst, de Grüne Polizei, en de Duitse contraspionagedienst huisden.

En van daar naar Binnenhof nr 4, naar de martelkelder van de Gestapo. Donkere kamers die ons herinneren aan een periode vol angst, terreur, en geweld. Aan een wrede dictatuur.

Maar óók aan het verzet daartegen.

En dat brengt me op die strepen van licht.

Bij Binnenhof 4 staat een monument voor de Engelandvaarders - dappere mannen die onze vrijheid bevochten maar in de val traptten van het zogenaamde 'Englandspiel'.

En daar vlakbij hebben we vandaag een plaquette ter nagedachtenis van Gerrit Kastein onthuld.

Een held uit het gewapende verzet van de groep C6, die verhoord werd op de huidige 'Kasteinkamer', op de tweede verdieping. En

die, om te voorkomen dat hij zijn kameraden zou verraden, uit het raam sprong. Met de handen geboeid. De dood tegemoet.

En dat brengt ons ook hier bij het eindpunt van de virtuele wandeling.

Bij de Erelijst van gevallen.

Een lijst met namen van de helden die lijnrecht tegen de bezettingsmacht durfden in te gaan. En opkwamen voor anderen.

Met de pen of drukinkt. Met het wapen of door sabotage. Door te koerieren, persoonsbewijzen te vervalsen of radioberichten door te sluizen. Of door hun deuren wijd open te zetten waar anderen ze gesloten hielden.

En die dat met de dood moesten bekopen.

Helden zoals de al genoemde Gerrit Kastein of de Arubaanse Nederlander Boy Ecury die geallieerde piloten hielp ontsnappen en meedeed aan overvallen op NSB-kantoren.

Helden zoals Gerhard Bådrian, een Duitse Jood die, verkleed was als SD'er, mensen redde uit overvalwagens die op weg waren naar de doorgangskampen.

En held*innen* zoals Helena Rietberg-Kuipers die de Landelijke Organisatie 'Hulp aan Onderduikers' opzette en leidde, waardoor vele Joodse gezinnen aan onderduikadressen werden geholpen.

Een namenlijst waarvan, sinds 1960, elke dag een bladzijde wordt omgeslagen. Zodat er elke dag licht op schijnt.

En deze, door de nazi's vermoorde helden, brengen mij vandaag ook bij die ándere Nederlanders die zich verzetten. Zij die het overleefden. En het soms nog altijd kunnen navertellen.

De grote namen, de terecht gelauwerden. Zoals de 96-jarige Engelandvaarder Charles Bartelings, die onlangs voor het eerst terugkwam in de verhoorkamer hier op het Binnenhof. Waar hij 75 jaar geleden werd binnengebracht.

Maar ook bij die onzichtbare dapperen, zonder wie de raderen van het verzet nooit op volle toeren hadden kunnen draaien.

Zoals de gereformeerde, Achterhoekse boer Herman Geurink en zijn vrouw Dina, die drie Joodse jongens en een Russische piloot in het geheim onderdak gaven - overdag op zolder en 's nachts in een schuilkelder onder de grond. En hen zo de oorlog doorsleepten.

Terwijl ze ondertussen een boerderij runden en er elk jaar een kind bijkregen.

Een, óók voor henzelf, lévensgevaarlijke situatie.

Dames en heren,

De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog is nog altijd vers.

Omdat we er via de eerste, tweede, of inmiddels derde generatie nog levend mee verbonden zijn. Dat geldt ook voor mij, die als kind opgroeide in een dictatuur. Maar de Duitse bezetting in Nederland niet meemaakte.

De pijn die de Tweede Wereldoorlog in ons land heeft veroorzaakt, voelde ik pas van dichtbij toen ik Sobibor-overlevende Jules Schelvis, erover hoorde vertellen tijdens de jaarlijkse Holocaustherdenkingen in Amsterdam. En ik was onlangs diep ontroerd door de 17-jarige Bluma Brecher, die er vertelde over de vlucht van haar grootouders uit Duitsland en hoe ze werden opgevangen in Frankrijk.

Ze zei daarover: *'Als deze mensen hun poorten niet open hadden gesteld voor mijn familie, die hulpeloos en als vreemdelingen in een onbekend land aankwamen, had ik hier niet gestaan.'*

Maar terwijl die *life-line* met de bezettingsjaren de komende decennia dunner en dunner zal worden, blijven onze geheugenpaleizen staan. Ze kunnen de gevaren van dictatuur, terreur, uitsluiting blijven oproepen. Het leed dat oorlog voor miljoenen kan betekenen, tastbaar blijven maken. En ons blijven verbinden met de mensen die in de meest onmenselijke omstandigheden, mens wilden blijven.

We eren de slachtoffers en onze helden niet alleen door ze een plek te geven in de geschiedenisboeken - zegt filosoof Emanuel Levinas. We eren ze vooral ook door - met oog op de toekomst - te beseffen wat vrijheid betekent.

Niet alleen de afwezigheid van dwang maar ook ieders volstrekt unieke vermogen om open te staan voor anderen, de ander te res-

pecteren, op te komen voor anderen, geraakt te worden door hun 'anders zijn'.

Juist daarom is het zo belangrijk de herinneringen levend te houden. En om de kamers in onze geheugenpaleizen te onderhouden, zoals de scholieren van het Johan de Witt-College hebben gedaan door deze Erelijst te adopteren.

Omdat het ons in staat stelt die vrijheid dóór te geven.

En om de geschiedenis recht te doen.

Zeker als het gaat om de rol van het Nederlandse verzet.

Bescheiden misschien in omvang. Maar zo enorm rijk in verscheidenheid.

Het waren dappere mannen die in verzet kwamen, maar ook krachtige vrouwen.

Joden, gereformeerden, katholieken.

Hetero's, homo's en lesbiennes.

Kunstenaars en bestuurders, journalisten en boeren.

Leiders en helpers.

Verschillende mensen met verschillende achtergronden en verschillende capaciteiten en zelfs verschillende motivaties.

Die één ding gemeen hadden.

Dat ze die keuze maakten.

Om in die duisternis, de diepste waarden van onze democratie te blijven dienen.

Daarom dwalen wij vandaag door het geheugenpaleis hier rond het Binnenhof. Juist hier, in dit levende bolwerk van verhit debat, van campagne, van politieke strijd, is het belangrijk af en toe stil te staan bij die fakkeldragers van onze vrijheid.

Zodat ook wij die morele toorts brandend kunnen houden.

Zodat we kunnen staan voor een democratie die niet alleen een stem geeft aan de meerderheid. Maar ook gebouwd is op het respect voor andersdenkenden, het beschermen van minderheden.

Omdat dát de kracht van je samenleving ten diepste bepaalt.